

Próba oszacowania zasobności jagodzisk czernicowych w lasach państwowych

Bilans płodów runa leśnego (2) jest konieczny dla rzetelnego planowania oraz dla oceny prawidłowości i realności planów; równie ważny będzie taki bilans dla trafnego wyznaczenia tendencji rozwojowych produkcji w dziedzinie ubocznego użytkowania lasu, a także — dla dostatecznie wczesnego wykrycia ewentualnych niedoborów i zapobieżenia ich skutkom. Niniejsza praca ma dostarczyć materiałów do wypełnienia strony biernej bilansu jagód borówki czernicy.

Jedyna w literaturze polskiej (1) próba oszacowania zasobności jagodzisk czernicowych dała wynik: 27 tysięcy ton. Jeżeli na stosunki polskie przenieść obliczenia niemieckie (3), dochodzi się do wielkości 210 — 245 tysięcy ton. Nie opublikowane oceny dokonywane przy różnych okazjach dają wyniki bardzo rozbieżne. Wszystkie te szacunki są wyprowadzane z założeń dowolnie przyjętych. W pracy niniejszej po raz pierwszy podejmujemy próbę oszacowania zasobności jagodzisk opartą na materiale statystycznym i częściowo — badawczym.

Staraliśmy się osiągnąć nasze zamierzenie poprzez określenie powierzchni jagodzisk w lasach państwowych oraz przeciętnej wydajności z jednostkowej powierzchni.

Materiały dostarczone przez inwentaryzację ogólną są znacznie bardziej miarodajne dla sumarycznego oszacowania powierzchni jagodzisk niż dla innych celów. Nie było tu żadnych trudności z oznaczeniem rośliny. Powierzchnia litych jagodzisk jest stosunkowo łatwo uchwytna i dlatego liczby określające obszar zajęty przez borówkę czernicę mają dość dużą gwarancję dokładności. Wreszcie, można liczyć na pewną redukcję różnokierunkowych błędów.

Pod uwagę wzięliśmy tylko tereny masowego występowania czernicy, odrzucając inne powierzchnie, jako nie mające znaczenia dla przemysłowego zbioru.

W pracach inwentaryzacji ogólnej ustalono powierzchnię jagodzisk w 9 okręgach lasów państwowych¹: białostockim, legnickim, lubelskim, olsztyńskim, poznańskim, radomskim, rzeszowskim, śląskim i wrocławskim. Wynosi ona w sumie 471 170 ha, co stanowi 15,0% łącznej powierzchni leśnej wymienionych okręgów. Wątpliwości nasuwa materiał z okręgu śląskiego, wyraźnie odbiegający od innych. Jest to wprawdzie okręg bardzo bogaty, wydaje się jednak, że oszacowano w nim jagodziska za optymistycznie, prawdopodobnie wpisując część jagodzisk do rubryki masowego występowania zamiast do innych rubryk. Po pominięciu okręgu śląskiego stosunek procentowy powierzchni jagodzisk do łącznej powierzchni leśnej spada do 12,3.

Wymienione okręgi obejmują zarówno tereny ubogie jak zasobne. Wśród okręgów, w których nie wyszacowano powierzchni jagodzisk pozostają wprawdzie

¹ Według podziału administracyjnego sprzed 1.I 1950 r.

ubogie (łódzki, warszawski, toruński), są jednak także dość bogate (gdański) i bardzo bogate (lubuski, krakowski, bałtycki oraz odrzucony z obliczeń śląski). Można więc przyjąć z wystarczającą ostrożnością, że ustalony procent powierzchni jagodzisk jest miarodajny dla całego kraju. Odniesiony do powierzchni leśnej lasów państwowych według stanu z dnia 1.X 1948¹ daje on ok. 685 tys. ha jagodzisk.

Dla określenia wydajności jagodzisk rozporządzaliśmy danymi z lat 1950 i 1951 ze stałych powierzchni obserwacyjnych w nadl. Warlubie oraz z roku 1951 z do-
rażnych powierzchni próbnych w nadl. Piękna Wieś.

Przyjeliśmy trzy kategorie jagodzisk:

I Borówka czernica rośnie zwarcie, tworząc lite łany bez dużych przerw (wysokość krzewinek zwykle przekracza 40 cm).

II Borówka czernica tworzy duże, ale przerywane kępy (wysokość krzewinek zwykle 25 — 40 cm).

III Borówka czernica występuje małymi kępami o słabym zwarcie (wysokość krzewinek 20 — 40 cm) lub małymi kępami zwartymi, ale niskimi (wysokość krzewinek 10 — 20 cm).

Nie włączyliśmy do badań jagodzisk III kategorii, gdyż dla przemysłowego zbioru niemal nie mają one znaczenia. Jagodziska wykazane w opracowaniach inwentaryzacyjnych, w rubryce masowego występowania borówki czernicy, odpowiadają I i II kategorii, przy czym przeciętna jest bliższa II niż I kategorii.

Na terenie nadl. Warlubie² założono 3 powierzchnie na jagodziskach I kategorii i 3 powierzchnie II kategorii. Powierzchnie były przez cały sezon strzeżone przed przygodnymi zbieraczami. Gdy wszystkie jagody dojrzały, plon zebrano i zważono. W nadl. Piękna Wieś³ założono 7 powierzchni, z których 6 bierzemy pod uwagę przy dalszych obliczeniach. Powierzchnię nr 7 założono na małym skrawku wyjątkowo bogatego i obficie owocującego jagodziska. Otaczające jagodzisko wyglądało podobnie, lecz było widocznie wyzbie-
rane.

Wyniki zbioru na powierzchni 7 uważamy za wielkość, dającą wyobrażenie o maksymalnych możliwościach produkcyjnych jagodziska. Powierzchnie nr nr 1 do 6 założono na jagodziskach I kat., w przybliżeniu przeciętnych dla tamtejszych warunków, lecz lepszych od przeciętnej w skali krajowej. Wyniki podajemy w tabeli.

Zachowując ostrożność przyjęliśmy 100 kg owoców jako przeciętną wydajności 1 ha jagodziska. Mnożąc ją przez powierzchnię jagodzisk doszliśmy do wielkości ok. 68 tysięcy ton, charakteryzującej zdolność produkcyjną jagodzisk w lasach państwowych, przy średnim urodzaju. Ponieważ przyjęliśmy szereg ostrożnych założeń, liczba ta jest raczej za niska niż za wysoka.

Jest ona jednak znacznie wyższa od liczby ograniczającej możliwości przemysłowego zbioru jagód. Określając przeciętną wydajność oparliśmy się na wynikach próbnego zbioru z jagodzisk owocujących i założyliśmy, że na wszystkich jagodziskach w lasach państwowych jest średni urodzaj. W rzeczywistości co rok pewna część jagodzisk nie owocuje, wskutek szkód mrozowych i innych przyczyn.

Przy dobrym urodzaju możliwości zbioru są wprawdzie większe, ale przy słabym urodzaju — spadają nieproporcjonalnie; przy małej bowiem ilości jagód pozyskanie przestaje się opłacać i praktycznie staje się niemożliwe.

Na każdym jagodzisku część owoców musi pozostać; doszczętne wyzbie-
ranie byłoby nie tylko bardzo trudne, praktycznie niemożliwe, ale także — nie wskazane. Porównując zdolność jagodzisk z możliwościami przemysłowego zbioru brać

¹ 5 562,7 tys. ha (4). Przenoszenie ustalonego procentu na tereny, które później przyłączono do lasów państwowych, wskutek zmiany kategorii własności, byłoby ryzykowne, gdyż na ogół są to niewielkie obiekty leśne, najczęściej ubogie w borówkę czernicę.

² Prace terenowe wykonał Alfred Rózdzyński.

³ Prace terenowe wykonali: Adam Żdanowski i Wiesław Grochowski.

trzeba pod uwagę znaczną część plonu idącą bezpośrednio na spożycie i zaopatrzenie ludności. Z tego też względu tereny, leżące w pobliżu dużych skupisk mieszkalnych i przemysłowych oraz ośrodków leczniczych i wczasowych, a także niewielkie obiekty leśne rozsiane wśród osiedli wiejskich muszą być całkowicie wyłączone z sieci zbioru zorganizowanego. Wreszcie na terenach o ujemnym bilansie sił roboczych użytkowanie jagodzisk jest ograniczone z ogólnogospodarczych względów. Przyciąganie zbieraczy atrakcyjnymi stawkami wynagrodzenia byłoby równoznaczne z odciąganiem robotników od zadań przemysłowo-produkcyjnych, a więc byłoby gospodarczo szkodliwe.

Tabela

Nr pow.	Opis drzewostanu	Wy-miary po-wierz-chni w m	Rok 1950			Rok 1951		
			Data zbioru	Ilość jagód w kg		Data zbioru	Ilość jagód w kg	
				po-zysk. na pow.	w przeli-czeniu na 1 ha		po-zysk. na pow.	w przeli-czeniu na 1 ha
N-ctwo Warlubie			Urodzaj dobry ¹⁾			Urodzaj średni		
Jagodziska kat. I								
1	1,0 so, poj bk, V kl. w.	2×25	3.VII	2,350	470,0	10.VIII	1,450	290,0
2	„	2×25	3.VII	2,010	402,0	10.VIII	0,650	130,0
3	„	2×25	3.VII	1,750	350,0	10.VIII	1,710	342,0
Razem				6,110	407,3		3,810	254,0
Jagodziska kat. II								
1	1,0 sn, poj. db, V kl. w.	2×25	5.VII	1,180	236,0	6.VII	0,615	123,0
2	„	2×25	5.VII	0,960	192,0	6.VII	0,465	93,0
3	„	2×25	5.VII	1,300	260,0	6.VII	0,795	159,0
Razem				3,440	229,3		1,875	125,0
N-ctwo Piękna Wieś			Jagodziska kat. I			Urodzaj dobry		
1	1,0 so, IV kl. w. zw. 0,4	10×10				9.VIII	4,625	462,5
2	„	2×25				9.VIII	3,270	654,0
3	1,0 so, V kl. w., bon II, zw. 0,3 — 0,4 (luki)	2×25				10.VIII	1,245	249,0
4	0,9 so, 0,1 brz. poj. od, mo; so III kl. w., bon. I, zw. 0,6	2×25				10.VIII	1,520	304,0
5	„	2×25				10.VIII	2,150	430,0
6	1,0 so, IV kl. w.	2×50				18.VIII	5,480	548,0
Razem							18 290	457,2
7	1,0 so, II kl. w., bon. II, spalenisko. Pow. założo- no w luce.	3×4 trójkąt prosto- katny				10.VIII	1,900	3166,7

¹⁾ Skala urodzaju: 0 — jagodzisko nie owocuje, 1 — urodzaj bardzo słaby, 2 — słaby, 3 — średni, 4 — dobry, 5 — bardzo dobry.

Uwzględniając powyższe okoliczności dochodzimy do wniosku, że w obecnych warunkach zbliżamy się do granic możliwości przemysłowego wykorzystania jagodzisk czernicowych. Granice te są tylko w pewnej części kraju wykreślone przyczynami przyrodniczymi, na ogół zaś są zwięzione przyczynami natury ekonomicznej i technicznej; są więc one do pewnego stopnia elastyczne i mogą, przy obecnej zdolności produkcyjnej baz surowcowych, ze wzrostem środków technicznych ulec niewielkim przesunięciom.

LITERATURA

I. Książki i artykuły

1. Inż. J. Milewski, Inż. R. Krzysiak — „Zagadnienie eksportu czarnych jagód“. Las Polski, 4 i 6—7/1948;
2. Mgr inż. S. Ruśkiewicz — „O bilans podstawowych produktów runa leśnego“. Las Polski, 9/1951;
3. Dr Wappes — „Wald und Volksernährung“;
4. „Rocznik Statystyczny 1949“, GUS, 1950.

II. Opracowania inwentaryzacyjne zasobów runa leśnego

5. Mgr inż. Kazimierz Browicz — Okręg LP Poznań;
6. Prof. dr Tadeusz Dominik — Okręg Lubuski;
7. Prof. dr Tadeusz Dominik — Okręg Toruński;
8. Mgr inż. Paweł Dowhyluk — Okręg Śląski;
9. Mgr Józef Jemioła — Okręg Rzeszowski;
10. Mgr Maria Kaczorowska, Marian Kiełbaska — Okręg Legnicki;
11. Prof. dr Roman Kobendza — Okręg Warszawski;
12. Mgr Edmund Massalski — Okręg Radomski;
13. Mgr inż. Aniela Matuszkiewicz — Okręg Białostocki;
14. Prof. dr Józef Motyka — Okręg Lubelski;
15. Prof. dr Jakub Mowszowicz — Okręg Łódzki;
16. Dr inż. Leon Mroczkiewicz — Okręg Gdański;
17. Jan Panfil — Okręg Olsztyński;
18. Mgr inż. Witold Poniatowski — Okręg Wrocławski;
19. Mgr inż. Karol Stieber — Okręg Krakowski;
20. Prof. dr Jan Walas — Okręg Bałtycki.